

ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

А. О. Линдюк, к. е. н., доцент
Львівський національний аграрний університет

З'ясовано роль сільськогосподарської кооперації. Визначено основні проблеми її здійснення в сучасних умовах. На основі проведеного аналізу запропоновано напрями активізації кооперації на селі.

Постановка проблеми. Традиційно сільське господарство у структурі національної економіки має ключове значення. І саме від розвитку цієї галузі залежить не лише економічна, а й соціальна стабільність держави. До останнього часу в державі ставилось завдання досягти максимального зростання виробництва сільськогосподарської продукції. Відзначимо, що в останні роки незважаючи на кризу в різних галузях економіки саме у сільському господарстві спостерігалось стабільне нарощування обсягів виробництва. Проте в цій позитивній тенденції є й суттєві негативи, адже більшість селян так і не відчували у своїй діяльності, що вони задіяні в секторі, який стабільно економічно зростає. Насамперед це відбувається через непродуману аграрну політику, яка спричинила засилля агрохолдингових структур у сільському господарстві, розвиток яких прямо й опосередковано стимулюється на державному рівні. Як наслідок, як справедливо стверджує П. Гайдуцький, нині

відбувається «утиск інших форм господарювання, руйнація конкуренції, руйнація ринків, надмірна концентрація землі і проблеми, які зв'язані з землею, руйнація всіх усталених пропорцій ведення господарювання» [1, с. 49]. Більше того, ці негативні тенденції чим далі, тим більше посилюються. Отже, малим формам господарювання, у яких на сьогодні задіяно чимало людських ресурсів все важче буде виходити на ринок із своєю продукцією. Тому в цих умовах проблема формального і неформального об'єднання їх зусиль, в т. ч. і на основі кооперації, стає надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зародження і становлення кооперативного руху в Україні відбувалося на межі двох століть – XIX-го та XX-го. Цей процес відбувався не хаотично, а з відповідним науковим обґрунтуванням. Зокрема, одним із основоположників кооперативної теорії був всесвітньовідомий український вчений М. Туган-Барановський. Вагомим є внесок у дослідження кооперації, а також організацію кооперативної мережі в Галичині Є. Храпливого.

Нині проблеми кооперативного руху набули нового переосмислення. Причому головною метою тут є об'єктивна оцінка історичного процесу розвитку кооперації і вироблення на її основі уроків для сучасної практики. Зазначимо, що нинішні проблеми кооперації активно досліджують вітчизняні вчені, зокрема, Ю. Губені, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, М. Малік, Л. Молдаван, Г. Черевко та ін. Проте основна увага науковців зосереджена на теоретичних та організаційно-економічних засадах діяльності кооперативів, їх еволюції та сучасних тенденціях розвитку, водночас питання готовності селян до кооперації, їх внутрішній мотивації до об'єднання з іншими залишаються мало дослідженими.

Мета та методика дослідження. Метою статті є з'ясування ролі сільськогосподарської кооперації, визначення людського чинника в її розвитку, обґрунтування напрямів активізації кооперативного руху на селі. В процесі дослідження використано наукову літературу, нормативно-правові акти, рішення та програми діяльності Кабінету Міністрів України. Застосовувались методи аналізу, аналогії, історичний, логічного порівняння.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням ініціативи «Рідне село» в Україні розпочався масовий рух до створення кооперативних структур. Зокрема, за даними прес-служби Міністерства аграрної політики та продовольства «в Україні необхідно утворити ще майже 18 тисяч одиниць сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» [4]. Враховуючи попередній досвід

діяльності в умовах командно-адміністративної системи господарювання припускаємо, що на місцях інформацію профільного Міністерства буде сприйнято як вказівку до виконання. Проте, цілком зрозуміло, що штучне створення кооперативів на селі не зумовить бажаного позитивного ефекту.

Для того, щоб кооперативний рух був ефективним, мають бути створені відповідні економічні та соціальні умови. Що стосується певних економічних умов, то вже на державному рівні у цьому напрямі дещо зроблено, зокрема, запроваджено пільгове оподаткування кооперативних об'єднань, здійснюється відшкодування певних матеріальних витрат тощо. Та досвід показує, що ці дії не спричинили бажаного розвитку сільськогосподарської кооперації.

К. Філіпов стверджує, що «соціально-економічний розвиток українського села 20-х років 20 ст. характеризувався зростанням питомої ваги середняцьких дворів з їх відносною сталістю розвитку, що сприяло формуванню справжньої соціально-економічної бази сільськогосподарської кооперації» [6]. Отже, бачимо, що вітчизняна історія кооперації доводить: заможний селянин – це і є основна база кооперативного руху. В державній програмі «Рідне село» сільськогосподарська кооперація цілком слушно визначається як засіб формування середнього класу на селі». Проте, на нашу думку, бідний, без необхідних матеріальних засобів селянин, який до того ж не володіє необхідними знаннями, в т. ч. й у сфері кооперації, взагалі не може розглядатись як основний учасник кооперативного руху.

Саме тому важливе значення для інституціональних перетворень вітчизняного кооперативного руху на селі є сільський житель із особливим, сформованим історично світоглядом. Ще М. Туган-Барановський стверджував, що «кооперовані підприємства – єдина форма господарської організації, що виникла в результаті свідомої діяльності певних соціальних груп населення з метою вдосконалення наявної системи господарювання» [5]. Власне для сучасного села суттєвою проблемою є відсутність свідомого селянства, яке усвідомлює роль і доцільність формування кооперативних об'єднань. Якщо врахувати, що навіть у Литві, яка значно менше перебувала під впливом СРСР однією з причин, яка стримує розвиток кооперативного руху є, як вважає Ю. Раманаускас, «негативна думка суспільства щодо кооперативів через ототожнення їх із колишніми колгоспами» [3, с. 117], то в Україні із розумінням кооперації існує ще більша проблема.

Тому наразі доцільно проводити просвітницьку роботу на селі, щодо пояснення суті кооперації, її важливості не лише для окремого

селянина, а й для сільських громад в цілому. Звичайно цей процес є тривалим, проте без його здійснення кооперація на селі так і залишиться гарним програмним гаслом уряду. Враховуючи, що всі реформи, які впроваджувались на селі в останні декілька десятиріччів, завжди спричиняли збідніння селянина, то цілком реально, що цю пропозицію уряду на селі однозначно буде прийнято з пересторогою.

Кооперативного руху, здійснюваний майже століття тому, доводить, що «українська кооперація ніколи не була державною, проте завжди залишалася державотворчою, державницькою і загальнонародною» [2, с.93]. Ця теза вкотре доводить, що кооперація «зверху» здійснюватись не повинна. Потрібно, щоб «низи», тобто власники селянських і фермерських господарств, а також інших зацікавлених господарських формувань усвідомили, що кооперація – це дієвий інструмент підвищення ефективності виробничої та реалізаційної діяльності.

Висновки. Отже, світовий і вітчизняний досвід доводить, що сільськогосподарська кооперація може стати дієвим чинником, що позитивно відобразиться на розвитку села. Проте однозначно насильно її впроваджувати не можна. І жодні кошти, виділені на створення кооперативів, не дадуть бажаного ефекту, якщо власне ті, хто мають кооперуватись, самостійно не виявлять бажання стати учасниками цього процесу і не буде запиту у суспільства на таку форму господарювання. Таким чином, людина на селі зі своїми запитамі, потребами, внутрішніми та зовнішніми мотивами стає основним об'єктом, на який потрібно звертати увагу, формуючи кооперативний рух на селі.

Список використаних джерел

1. Гайдуцький П. І. Державно-приватне партнерство в аграрному секторі / П. І. Гайдуцький // Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. : Зб. матер. Чотирнадцятих річних зборів Всеукр. конгр. вчен. Економістів-аграрників, Київ, 16-17 жовт. 2012 р. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2013. – 762 с.
2. Гай-Нижник П. Зародження і занепад української кооперації (кінець XIX ст. – 1920 р.) / П. Гай-Нижник // Київська старовина. – 2003. – №6. – С.87–93.
3. Рамаускас Ю. Сільськогосподарські кооперативи в умовах глобалізації / Ю. Рамаускас // Трансформація сільського господарства та села : ювілейний збірник наукових статей / Заг. ред. Губені Ю. Е. – Львів : ЛНАУ, 2010. – 416 с.

4. Сільгоспкооперація активізує розвиток соціальної інфраструктури на селі / Прес-служба Міністерства аграрної політики та продовольства. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/>.
5. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации / М. И. Туган-Барановский; предисл., коммент. : Л. А. Булочникова, Г. Н. Сорвина, Т. П. Субботина. – М. : Экономика, 1989. – 496 с.
6. Філіппов К. В. Становлення та особливості розвитку сільськогосподарської кооперації Харківщини в період НЕПу / К. В. Філіппов // 4 Сумцовські читання: Конференція, присвячена 135-річчю з дня народження Є. К. Редіна. – Харків, 1998. – Режим доступу: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference>.